

jak i ukraińskiej powstałych nie tyle na skutek rzetelności i etyki historycznej, ale pod wpływem wzajemnej nieufności i podejrzliwości ciągle żywo obecnej w świadomości obu narodów.

Autor napisał książkę z pasją i zaangażowaniem, przy równoczesnej dbałości o poszczególne fakty i ich interpretacje.

Za słabszą stronę pracy uznałbym niedostateczne widzenie wojny polsko-ukraińskiej na tle polityczno-dyplomatycznym Europy lat 1918-1919. Zbyt często poszczególne wydarzenia szczegółowo przedstawiane nie mają swojego szerszego i właściwego odniesienia w wydarzeniach zachodzących w poszczególnych państwach, w sporach na temat koncepcji i orientacji politycznych.

Ponadto szkoda, że autor ograniczył się do bardzo skromnych przypisów.

Praca M. Kozłowskiego przez swoją skrupulatność warsztatową i nowatorskie podejście do tematu oraz obiektywną i wyważoną interpretację zasługuje na uwypuklenie jej miejsca w historiografii polskiej.

Rafał Goluba

Wspólna Europa. Mit czy rzeczywistość? Praca zbiorowa pod red. A. Wolff-Powęskiej. Instytut Zachodni, Poznań 1990, 269 ss.

Od kilku lat nasz region Europy przeżywa okres kształtowania się nowych stosunków polityczno-społecznych. Po upadku systemu komunistycznego, na pozostałościach tzw. integracji socjalistycznej, która nie tylko nie związała państw i narodów tego obszaru, ale spowodowała liczne konflikty i antagonizmy oraz przyczyniła się w niemałym stopniu do ruiny ekonomicznej tych krajów, państwa Europy Środkowej i Wschodniej poszukują wzorów dla swej egzystencji, nowych sojuszy i związków, nowych koncepcji integracyjnych. Naturalnym niejako jest skierowanie się ku istniejącym już i sprawdzonym pod każdym względem modelom integracji Europy Zachodniej. Nie istnieją już także przeszkody natury ideowo-politycznej w poszukiwaniu dróg i sposobów związania się ze wspólnotą państw zachodnioeuropejskich. Narody zamieszkujące obszary państw postkomunistycznych dążą z jednej strony do udowodnienia względami historycznymi, kulturalno-cywilizacyjnymi, ideowo-politycznymi swych więzów ze wspólnotą narodów europejskich, z drugiej zaś strony do zrozumienia istoty, źródeł, dziejów, programu, struktury i treści integracji europejskiej. W takiej sytuacji literatura poświęcona tym zagadnieniom jest niezwykle poszukiwana.

Jedną z odpowiedzi na takie zapotrzebowanie społeczne jest praca zbiorowa pod redakcją prof. Anny Wolff-Powęskiej pt. *Wspólna Europa. Mit czy rzeczywistość?* Publikacja ta podejmuje próbę przedstawienia historii idei i dążeń integracyjnych w Europie, ukazania różnych prób realizacji takich programów, wreszcie omówienia stanowiska niektórych państw wobec wspólnoty europejskiej. Jest to więc ważny przyczynek do analizy założeń, celów i realizacji idei integracji europejskiej.

Na kwestie te wskazała w interesującym *Wprowadzeniu* redaktor tomu A. Wolff-Powęska, koncentrując się zwłaszcza na historii dążeń zjednoczeniowych w Europie, a także — co zasługuje na specjalną uwagę czytelnika — na stanowisku Rosji i ZSRR wobec kwestii jedności Europy i przynależności obszarów wschodnioeuropejskich do europejskiego kręgu kulturowo-cywilizacyjnego.

Omawiany tom zawiera tekst radzieckiej autorki M. Pawłowej-Silwanskiej pt. *Od doktryny Breżniewa do strategii Gorbaczowa*. Opracowanie to słabo — moim zdaniem — wiąże się z pozostałymi studiami, gdyż zajmuje się przede wszystkim przemianami programu politycznego w ZSRR i zaledwie wzmiankuje o założeniach „idei wspólnego domu europejskiego” Gorbaczowa.

Autorką kolejnych dwóch rozdziałów poświęconych stanowisku USA i Wielkiej Brytanii wobec Europy jest J. Kiwerska. W każdym rozdziale przedstawione zostały koncepcje tych państw wobec wspólnoty europejskiej na tle historycznych i aktualnych, ideowych i politycznych przesłanek ich polityki europejskiej.

J. Mikosz podjął próbę ukazania francuskiej doktryny europejskiej, koncentrując się na jej rozwoju historycznym i pomijając niestety aktualne aspekty zarówno stanowiska Francji wobec Europy zjednoczonej — jak i miejsca tego kraju we wspólnocie.

W rozdziale *Republika Federalna Niemiec: jedność przed wolnością* M. Tomczak przedstawiła skomplikowany problem miejsca i roli RFN w procesie jednoczenia Europy, kładąc szczególny nacisk na niemieckie koncepcje wspólnoty europejskiej i związanie tego zagadnienia ze sprawą zjednoczenia Niemiec.

W recenzowanej książce znalazł się również rozdział pt. *Papieska filozofia Europy* autorstwa J. Kiwerskiej, będący analizą zapatrywań Jana Pawła II na istotę jedności europejskiej i roli Europy Środkowej i Wschodniej w kształtowaniu się tej jedności oraz funkcji Kościoła w realizacji idei Europy zjednoczonej, lecz różnorodnej w swym kształcie duchowym i kulturowo-cywilizacyjnym.

Dla czytelnika interesującego się kwestią polskich postaw wobec spraw europejskich ciekawe jest studium A. Wolff-Powęskiej pt. *Polska i kraje Europy Środkowo-Wschodniej: poszukiwanie dróg przewyżczenia podziału Europy*. Autorka zajęła się tu sprawą kształtowania obrazu wspólnoty europejskiej poprzez działania władz komunistycznych i propagandę, a także koncepcjami jedności europejskiej powstałymi w różnych krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Szczególnie wiele uwagi poświęciła miejscu i roli Polski w Europie oraz historycznym i politycznym implikacjom polskiej wizji Europy zjednoczonej. Należy uznać, że jest to w istocie pionierska próba przedstawienia tego wieloaspektowego i skomplikowanego problemu, przeprowadzona w sposób godny uznania.

Tom zamykają, jako wartościowe uzupełnienia, wywiady W. Miziniaka przeprowadzone z B. Margueritte'em i S. Dietrichem — korespondentami prasy francuskiej i niemieckiej w Polsce na temat zjednoczenia Europy i miejsca Polski w jednoczącej się Europie.

Za pewien brak omawianej publikacji trzeba uznać, iż nie włączono do niej opracowań dotyczących włoskich odniesień do kwestii wspólnoty europejskiej. Rola Włoch w dziejach Europy i jej kultury oraz życia duchowego i artystycznego, a także funkcja tego państwa w wyznaczaniu dróg integracji europejskiej predysponują je szczególnie do oddzielnego przedstawienia tych kwestii. Pełny obraz dążeń europejskich wymagałby może również uwzględnienia państw skandynawskich i Beneluxu, nie można jednak oczekiwać od stosunkowo skromnie zamierzonego wydawnictwa, aby odpowiadało ono na wszelkie tego typu postulaty.

Omawiana publikacja reaguje doraźnie na zapotrzebowanie opinii publicznej w Polsce na materiały dotyczące problematyki europejskiej. Jako takiej należy jej nadać wysoką ocenę oraz wyrazić jej autorom słowa dużego uznania za szybkość i sposób odpowiadania na takie zapotrzebowanie.

Tadeusz Seweryn Wróblewski